

Az érinthetlenségről

VISSZHANG - LII. évfolyam 7. szám, 2008. február 15.

Hálás vagyok Berényi Dénesnek (*Az akadémikusválasztásról*, ÉS, 2008/6.), mert az első, aki névvel vállaltan a *Húsz év magány* (ÉS, 2008/2.) című cikkem - igaz, csak egy bekezdését - vitatja. Ehhez legközelebb eddig Görög Sándor állt, aki drótpostán küldött nekem egy ún. magánlevelet, amit egyidejűleg több száz akadémikus társának továbbított. Igyekeztem őt rábeszélni, hogy írását közkinccsé tegye, de elégedett volt saját csapatának tájékoztatásával, bár kedvesen nem tiltotta sorainak idézését.

Persze bajom is van Berényi Dénes korholásával, mert három mondatom összemosásával teremtette meg saját mondanivalójának alapjait. Valójában tehát a következő gondolatsort kifogásolja: "Ma ötödannyi jár egy megméretési eljárás során megítélt tudományos minősítésért, mint egy csapattagságot tanúsító akadémikusi rangért. A súlyosabb baj, hogy ez utóbbi sincs munkateljesítményhez kötve. Sokkal inkább tekinthető egyfajta - minden hetedik MTA-doktort istápoló - kegydíjnak, a korábbi szerény javadalmazás utólagos pótlásaként." (ÉS, 2008/2.). Tapintatból nem magyaráltam ezeket az állításaimat korábban; most azonban ki sem térhetek előle.

Az MTA doktori eljárás szinte osztályonként eltérő követelményrendszert állít a PhD-fokozattal rendelkezők elé. Ebben talán a kétszáz független citáció összegyűjtése a leggyakoribb közös nevező, mert az impakt faktor limitje lényegesen változik az egyes osztályok között, de még az osztályokon belüli részterületek vonatkozásában is. Ennek elnéző kezelése is hosszú ideje közbeszéd tárgyát képezi, ami arra vezethető vissza, hogy nem sikerült évtizedek alatt sem következetes értékmérést kiizzadnunk. Az MTA doktora jelölt esetében egy tudományos osztályhoz tartozó szakmai bizottság vizsgálja a disszertációt benyújtó habitusát, majd dolgozatát három bíráló elbírálja, aztán a jelölt egy bizottság előtt megvédi az eredményeit, majd további bizottságok is szavaznak, de már csak kiszolgált árkusokat lapozgatva. Az eljárás során az általam nem kedvelt titkos szavazás a gyakorlat.

Sehol sem látom az akadémikussá válás egységesített limitjeit. Induljunk ki abból, hogy tiszteletdíjban az MTA ötször magasabbra taksálja azokat a doktorait, akiket különféle egyezkedések után akadémikusnak nevez ki. Esetükben tehát azt gondolnám, hogy a biológiai tudományok osztályán ezer független citáció összegyűjtése kívánatos, illetve akadémikus csak 65-300 impakt faktor elérésével lehetne valaki. Más osztályok követelményrendszere ettől messze - és gyakran lefelé - eltér. Továbbá, ha az MTA-doktorok a hazai tudományterület legjobbjai előtt méretnek meg, akkor azt gondolhatnám, hogy az akadémikusok viszont a nemzetközi térben, azaz széleskörűen respektált könyv, review vagy műalkotás az akadémikusi véde alapja. Ha így lenne, akkor dobálnám is rendesen a kalapom.

Kisegített Berényi Dénes, amennyiben pontosan leírta, hogyan látja ő az akadémikusválasztást a fizikai tudományok osztályán. Tehát már egy évvel hamarabb kötetlenül beszélgetnek, majd felkérik a doktorokat, hogy nyilvánítsanak véleményt. (Én ez utóbbit most hallom először.) Ezután táblázat, majd előterjesztés készül; változatos dolgokat mérlegelnek, majd titkos szavazásokkal tagoltan döntenek. Miről is? Hogy ki a népszerű; hogy kinek pártfogói számosak? Hol van ebben az eljárásban az "MTA doktora" minősítés utáni teljesítmény felmutatása és tárgyilagos mérése? Ezért írtam, hogy az akadémikusi csupán csapattagságot igazoló cím, ugyanis nincs elkülönítő teljesítményigénye és nincs követhető teljesítménymérése. Berényi Dénes előzetes nyílt előadásról is ír, én azonban pályafutásom során soha nem kaptam ilyenre meghívót. Magyar nyelvű, a megválasztás utáni akadémikusi székfoglalókra igen, amelyek mindig a pályára visszatekintő tartalmúak voltak, ezért kissé retrospektívek: visszafogott elnök, várakozó család, ünnepélyes kollegiális taps és pezsgős svédasztal. Szóval nincs okom rá, hogy a

fogalmazáson változtassak.

Idézek egy pár sort Görög Sándor e-mailjéből is, merthogy erre érzem valahogyan a pörlekedés folytatását: "Ha csak számszakilag nézzük a kérdést, egyszerűen kiszámítható, hogy ha a jelenleg tiszteletdíjként akadémikusoknak (kb. 370 fő) és doktoroknak (kb. 2700 fő) kifizetett teljes összeget a teljes egyenlősdi alapján osztanánk el a kb. 3070 fő között, ez a doktoroknak majdnem 50 százalék emelést jelentene. Ha Ön mondjuk az ötös helyett egy kettes faktort még elfogadhatónak tartana és a kifizetett nettó összeggel számolunk, az emelkedés a doktorok esetében kb. havi 25-30 000 Ft-ot jelentene. Érdemes volt ezért 370 embert durván megsérteni?" Az alábbi válaszoltam rá: "...azt tartanám megoldásnak, hogy az egész tiszteletdíj-rendszert törölnék el (bár az MTA doktori minősítés pótlékolása indokolható, lehet persze, hogy mindennek csak a bértáblában van a helye), és valamennyien csak munkateljesítmény szerinti bérezést kapnánk. Nem tudom, hogy jogszerűen ez kit és mennyiben sértene." Mindent egybevetve, Görög Sándor számára mintha a jutalékosztás elve lett volna cikkem kulcskérdése. Nem így van, de abban vele is egyetértek, hogy a tiszteletdíjak eltörlése átgondolt kutatói bértáblázat elkészítése nélkül nem vezethet elfogadható megoldáshoz, illetve az MTA megbízási díjainak nagyságrendi emelése sem halasztható tovább, amely a kért munkához szükséges képzettséget és az arra fordítandó időtartamot is reálisan kalkulálja. Mégis, és mindezekhez tartozóan a legsúlyosabb bajban a pályakezdő fiatalok vannak, akiknek bérei az albérleti díjra sem elég, nemhogy családalapításra, ezért a PhD-fokozat szerzése után úgy távoznak ebből az országból, hogy vissza sem szándékoznak jönni.

Olvasom ugyanebben a lapszámban Fábry György írását is (*Akadémiai Kisokos*, ÉS, 2008/6.). Alaptalannak minősíti, amit nem nevez meg. Koherenciát mellőzve oktatja azokat, akikre nem figyel. Kommunikáció-távoli másállapot. Bárányok számlálása. A bégető feketéké. Mellé- és ráolvasás. Placebo et nocebo; de az eső végül mégsem hullik. El ne feledjem azonban a nemzetközi összevetéstől való elzárkózást. A Skót Tudományos Akadémiától például, ahol a tag évi nyolcvan fontot, az American Academy of Arts and Sciences (Amerikai Egyesült Államok), ahol 170 dollárt fizet az akadémikusságért, nemhogy tiszteletdíjat kapna. Persze méltó fizetésből teszi ezt. A jelen meghaladása attól várható, amit képvisel. Határainkon túl az akadémiák másfélék és eltérő célokat szolgálnak - olvasok valami hasonlót. Én viszont tudom, hogy azonossá kell velük válnunk. A tudományban végzett munka megfizetését a hosszú távú társadalmi hasznosságának megfelelően bértáblázatba illesztve, sajátosságait hangsúlyozva, a szubjektív alapú, örökölhető tiszteletdíjak alkalmazása nélkül kell megoldani.

Ha már negatív tapasztalataim leírtam, akkor név nélkül megemlítem egy korombeli akadémikus leveleit is, aki szerint ezzel az írásommal öngyilkosságot követtem el, és sietve szakította meg az egyébként is formális kapcsolatunk. Én azt feltételezem, hogy máig rettegi a közösséget, ahová tartozónak gondolja magát. Mindez nem csak őt minősíti. Én - tessék nyugodtan megkövezni - idejétmúltnak tartom az MTA személyi viszonyrendszerét és kritikus helyzetekben való önfényező kommunikációját. Bármely testület vezetése, amely hiúságában nem képes a tükörbe pillantani, az még nem érkezett meg a harmadik évezredbe. A jövőt hosszú távon az alakítja, ami ma a kor szelleméhez életképesen alkalmazkodik. Európában is csak panoptikumban maradhatnak romantikus királyságok, ahol patkolunk, bíborcsigát gyűjtünk és depresszió esetén a sámán dobol. A mai MTA problémái nem Széchenyi elképzeléseiből maradtak ránk, és nem is értékelhetők szellemi örökségeként.

Darvas Béla